

โครงการพัฒนาศักยภาพประชากรไทย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

1. โครงการ: การประชุมวิชาการ เรื่อง พัฒนาศักยภาพสมองเด็กปฐมวัยผ่านการอ่าน

2. หลักการและเหตุผล

การพัฒนาคนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญลำดับต้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับที่ผ่านมา รวมถึงฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการร่าง¹ ยังคงเน้นการพัฒนาที่ให้คนเป็นศูนย์กลางด้วยการสนับสนุนจากทุกส่วน มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชนผู้สังคมที่มีคุณภาพ โดยมียุทธศาสตร์คือการพัฒนาคนผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคม ให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน อย่างไรก็ตาม ขณะที่จำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เด็กเกิดใหม่ในประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง จากจำนวนเกิดมีชีพ 963,678 คนในปีพ.ศ.2538 ลดเหลือจำนวน 765,047 คนในปีพ.ศ.2552² ดังนั้น การพัฒนาให้คนไทยมีคุณภาพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิต

ในงานวิชาการของนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลเรื่องนโยบายการลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human capital policy)³ สรุปว่าในวงจรชีวิตมนุษย์ การลงทุนกับเด็กในช่วงปฐมวัยมีความคุ้มค่าสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนในช่วงวัยอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ของสมองที่พบว่าการเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นตั้งแต่วันแรกที่มีชีวิต⁴ และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปฐมวัย กระบวนการการเรียนรู้เหล่านี้เกิดขึ้นแม้เด็กจะยังไม่เริ่มเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ แต่เป็นการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของครอบครัวและชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ แม้เด็กไทยจำนวนหนึ่งจะได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับกระแสหลักในสังคมโลก แต่ยังมีเด็กอีกมากที่ขาดโอกาสดังกล่าว และเป็นเด็กส่วนใหญ่ของสังคมไทย

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยซึ่งมีหลากหลายด้าน ได้แก่ การทรงตัวและการเคลื่อนไหว การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก สังกะยม อารมณ์ การคิดและสติปัญญา ภาษา จริยธรรม และการสร้างสรรค์⁵ พัฒนาการด้านภาษาเป็นทักษะหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญของทักษะด้านอื่นๆ เช่น สังกะยม อารมณ์ การคิดและสติปัญญา เป็นต้น นอกจากนี้ ความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาพูดในช่วงปฐมวัย ยังมีความต่อเนื่องกับการพัฒนาทักษะพื้นฐานของภาษาอ่านเขียนในช่วงวัยเรียนอย่างชัดเจน⁷ เด็กที่มีพัฒนาการด้านภาษาพูดผิดปกติจะมีความเสี่ยงต่อปัญหาการเรียนที่ผิดปกติ ตลอดจนถึงปัญหาด้านอารมณ์และสังคมทั้งในช่วงวัยเรียนและวัยรุ่น⁸ อาจกล่าวได้ว่า

ภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นทักษะสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์ทุกคน จำเป็นต้องมีการวางรากฐานให้มั่นคงตั้งแต่ช่วงปฐมวัย

ผลการศึกษาดูตามเด็กกลุ่มด้อยโอกาสหรือที่มีความเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการล่าช้าใน โปรแกรม Head Start ของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าการจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการอ่านหรือพัฒนาการทางภาษาในบ้านของเด็ก (home literacy environment) มีผลต่อการพัฒนาทักษะการอ่านเมื่อเด็กเข้าสู่วัยเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กปฐมวัยฟังเป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินงานอย่างกว้างขวางในหลากหลายรูปแบบ ดังเช่น โครงการ Book Start ซึ่งเป็นโครงการระดับประเทศและเริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ ได้รับการเผยแพร่และขยายการดำเนินงานในอีกหลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เป็นต้น¹⁰ ประเทศไทยได้ดำเนินกิจกรรม Book Start โดยมูลนิธิหนังสือเพื่อเด็กมานานกว่า 10 ปี และมีผลการศึกษาดูตามที่แสดงให้เห็นประโยชน์ที่เด็กและครอบครัวได้รับอย่างชัดเจน¹¹ แต่ด้วยข้อจำกัดของทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการส่งเสริมการอ่านในชุมชน ทำให้ไม่สามารถทำกิจกรรมได้เต็มรูปแบบดังเช่นที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ และอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานอยู่ในวงจำกัด ในช่วงที่ผ่านมา แม้รัฐบาลจะสนับสนุนด้วยการแจกหนังสือให้ครอบครัวอ่านให้เด็กทุกคนฟังตั้งแต่เกิดผ่านหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข¹² แต่เนื่องจากไม่มีโครงสร้างในระบบบริการรองรับอย่างชัดเจน บุคลากรไม่ได้รับการอบรมอย่างทั่วถึง และไม่มีแผนงานที่ทำให้เห็นความต่อเนื่องของการดำเนินงาน จึงยังไม่แน่ชัดว่าโครงการดังกล่าวจะเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวแล้วหายไปเช่นเดียวกับโครงการอื่นๆหรือไม่

นอกจาก Book Start แล้ว ยังมีรูปแบบการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กปฐมวัยฟังในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่เป็นโครงการระดับชาติเช่นกัน เรียกว่า Reach Out and Read (ROR) ROR เป็นรูปแบบการส่งเสริมการอ่านที่ทำในคลินิกเด็กสุขภาพดี (well baby clinic) มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาและเตรียมความพร้อมของทักษะการอ่านในเด็กปฐมวัย ในระยะเริ่มต้น โครงการได้เน้นการดำเนินงานกับเด็กกลุ่มด้อยโอกาสในเมืองใหญ่ มีรูปแบบคือหมอหรือพยาบาลที่ให้บริการตรวจเช็คสุขภาพเด็ก ส่งเสริมให้ผู้ปกครองเด็กทุกคนอ่านหนังสือให้เด็กฟังตั้งแต่ช่วงวัยทารก และแจกหนังสือให้ 1 เล่มในทุกครั้งที่ผู้ปกครองนำเด็กมารับบริการ¹³ ในระยะ 20 ปีที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีผลการศึกษาวิจัยจำนวนมากที่ช่วยสนับสนุนว่าการอ่านหนังสือให้เด็กฟังโดยผ่านกิจกรรมของ ROR ทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านภาษา และทักษะความพร้อมด้านการอ่านดีขึ้นอย่างชัดเจน¹⁴

โครงการพัฒนาศักยภาพประชากรไทย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นหน่วยงานด้านวิชาการที่มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ทางการแพทย์และหลักการสร้างเสริมสุขภาพที่ถูกต้องและทันสมัยในการพัฒนาสุขภาพประชากรไทย เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิไปจนถึงวัยชรา และชี้นำสังคมด้านสุขภาพและเผยแพร่องค์ความรู้แก่หน่วยงาน สถาบัน ที่มีหน้าที่หลักในการพัฒนาประชากรไทย เพื่อเกิดการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างยั่งยืน นำไปสู่การเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีเหมาะสมตามยุคสมัย

ในปีที่ผ่านมาโครงการพัฒนาสุขภาพประชากรไทย: กลุ่มเด็กและวัยรุ่น ได้พัฒนา กิจกรรมซึ่งมีชื่อว่าการส่งเสริมการพัฒนาการเด็กอย่างครบวงจร โดยเริ่มจากการส่งเสริมการอ่านในเด็กปฐมวัยผ่านกุมารแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งทำงานใกล้ชิดกับเด็กและครอบครัว กิจกรรมนี้ดำเนินการในลักษณะนำร่องเพื่อประเมินความพร้อมของหน่วยงานด้านสาธารณสุขว่าจะมีความพร้อมสำหรับการส่งเสริมการอ่านให้เด็กปฐมวัย

เพียงใด โดยร่วมมือกับเครือข่ายบุคลากรสาธารณสุขในสถานบริการลักษณะต่างๆ ทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 17 แห่ง การดำเนินการแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่ง กลุ่มเป้าหมายคือเด็กช่วงอายุ 4-6 เดือนที่มารับบริการในสถานบริการ หรือที่อยู่ในชุมชนภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานสาธารณสุข มีการแจกชุดถุงหนังสือเล่มแรกแก่ผู้ปกครองของเด็กในช่วงอายุดังกล่าว และติดตามประเมินผลทางโทรศัพท์หรือการเยี่ยมบ้าน ภายหลังจากการแจกถุงหนังสือเป็นเวลา 3 และ 6 เดือน หลังจากดำเนินงานระยะที่หนึ่งไปประมาณ 6 เดือน โครงการฯ ได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเล็งเห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างเสริมพฤติกรรมและวัฒนธรรมการอ่านให้เข้าถึงเด็ก ครอบครัว และชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กปฐมวัยที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงหนังสือ จึงร่วมกันดำเนินกิจกรรมด้วยการทดลองรูปแบบ ROR มีการแจกหนังสือนิทานแก่ผู้ปกครองของเด็กที่มาเข้ารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดีผ่านเครือข่ายข้างต้น ในช่วงเวลาทั้งหมดประมาณ 3 เดือน ปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นอยู่ในช่วงการสรุปผลการดำเนินงาน

เนื่องจากการลงทุนเพื่อการพัฒนาเด็กจัดเป็นการลงทุนระยะยาว จำเป็นต้องมีการดำเนินงานที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกว่าจะเห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน การส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านกิจกรรมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้กิจกรรมที่มีระบบบริการประจำรองรับ ROR ซึ่งเป็นกิจกรรมในคลินิกเด็กสุขภาพดี จึงเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง และสร้างโอกาสให้แก่เด็กได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากเด็กทุกคนจะมารับบริการที่คลินิกเด็กสุขภาพดีประมาณ 4-5 ครั้งในช่วงขวบปีแรกของชีวิต และรวมทั้งหมดประมาณ 7-12 ครั้งจากช่วงแรกเกิดจนอายุ 4 (หรือ 4-6) ปี

ในขณะที่กรุงเทพมหานครกำลังเตรียมการเพื่อเป็นเมืองหนังสือโลกปี 2556 (World Book Capital 2013) ¹⁵ จึงเป็นโอกาสดีในการเผยแพร่แรงจูงใจให้ทุกภาคส่วนของสังคมตระหนักและให้การสนับสนุนกิจกรรมการส่งเสริมให้ครอบครัวอ่านหนังสือให้เด็กฟังโดยผ่านงานบริการในระบบสาธารณสุขด้วยรูปแบบ ROR โครงการพัฒนาศักยภาพประชากรไทย: กลุ่มเด็กและวัยรุ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญของช่วงเวลาดังกล่าว จึงได้เตรียมจัดประชุมวิชาการ เรื่อง พัฒนาศักยภาพสมองเด็กปฐมวัยผ่านการอ่าน เพื่อเป็นการนำเสนอรูปแบบ ROR โดยวิทยากรซึ่งเป็นผู้ร่วมก่อตั้งโปรแกรมดังกล่าวในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ Dr. Barry Zuckerman จะมาร่วมให้ความรู้และเล่าประสบการณ์ 20 ปีของ ROR ในประเทศสหรัฐอเมริกา และการจัดการประชุมครั้งนี้ยังจะเป็นเวทีให้บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทั่วประเทศได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์จริงจากเครือข่ายบุคลากรสาธารณสุขในพื้นที่นำร่อง และเครือข่ายอื่นๆที่ดำเนินกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการขยายแนวคิดของกิจกรรมดังกล่าว นำไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ในพื้นที่ต่างๆเพิ่มเติม โดยเฉพาะในสถานบริการสาธารณสุขของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ให้บริการแก่เด็กและครอบครัวกลุ่มที่ค่อนข้างขาดโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัย คาดว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การพัฒนาเด็กให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของการพัฒนาคนและสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

3. วัตถุประสงค์

1. สร้างความตระหนักให้สังคมทั่วไปเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัย และศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยดังกล่าว
2. เผยแพร่แนวคิดการส่งเสริมพัฒนาเด็กผ่านการอ่านในคลินิกเด็กสุขภาพดี ด้วยรูปแบบ Reach Out and Read (ROR)
3. เชื่อมโยงเครือข่ายสาธารณสุขและส่วนอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการอ่าน
4. ระดมสมองหาแนวปฏิบัติการส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการอ่านในคลินิกสุขภาพเด็กดีที่เหมาะสมกับสถานบริการลักษณะต่างๆในประเทศไทย
5. ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยผ่านกิจกรรมการอ่านในสถานบริการสาธารณสุขที่ร่วมดำเนินการ ตลอดจนถึงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวของเด็ก

4. รูปแบบกิจกรรม

ประกอบด้วย การบรรยาย การอภิปราย การประชุมระดมสมอง และนิทรรศการ โดยมีวิทยากรต่างประเทศ โดย Dr. Barry Zuckerman ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ ROR ในประเทศสหรัฐอเมริกา มาร่วมบรรยาย และการอบรมเชิงปฏิบัติการ

5. วิทยากร

วิทยากรหลัก : Dr. Barry Zuckerman เป็นหนึ่งในกลุ่มผู้ริเริ่มโครงการ Reach out and read (ROR) ในประเทศสหรัฐอเมริกา มาร่วมบรรยาย

วิทยากรรับเชิญ : อ.ทิพย์สุดา สุเมธเสนีย์ ผศ.ดร.ชื่นฤดี กงศักดิ์ตระกูล พญ. รมร เข้มประทุม พญ.นัยนา ฉิมะนันท์ พญ. ชมพูนุท ไทยจินดา พญ. ลินดี จำเริญนุสิต และพญ. ดวงเดือน ชินรุ่งเรือง

วิทยากรแปลรับเชิญ : ผศ.พญ. วารุณี พรรณพานิช วานเดอพิทท์ และพญ. เบญญาชลี เตชะแสนศิริ

6. กลุ่มเป้าหมาย

บุคลากรทางการแพทย์ทั่วประเทศ หน่วยงานด้านสาธารณสุข และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ประมาณ 300 คน แบ่งเป็น

1) บุคลากรจากกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นเครือข่ายของโครงการฯ รวมถึงบุคลากรจากหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายของแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรม ประมาณ 150 คน (ยกเว้นค่าลงทะเบียน)

2) บุคลากรจากศูนย์บริการสาธารณสุข (เป็นบุคลากรในหน่วยงานด้านสาธารณสุขสังกัดกรุงเทพมหานคร (68 แห่ง) หน่วยงานละ 2 คน และโรงพยาบาล 8 แห่ง) และบุคลากรในหน่วยงานสาธารณสุข สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ (โรงเรียนแพทย์) ประมาณ 150 คน (เก็บค่าลงทะเบียน)

7. ค่าลงทะเบียน

- ค่าลงทะเบียน วันที่ 26 มีนาคม 2555 เป็นเงิน 1,000 บาท
- ค่าลงทะเบียน วันที่ 27 มีนาคม 2555 เป็นเงิน 1,000 บาท
- ค่าลงทะเบียน วันที่ 28 มีนาคม 2555 เป็นเงิน 700 บาท

8. ระยะเวลาการดำเนินงาน วันที่ 26 – 28 มีนาคม พ.ศ. 2555

9. สถานที่ ห้องประชุมรักตะกนิษฐ 2 อาคารรักตะกนิษฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

10. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

- 10.1 โครงการพัฒนาศักยภาพประชากรไทย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
- 10.2 แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

11. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดแนวทางการดำเนินงานการส่งเสริมการอ่านโดยบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในรูปแบบ Reach Out and Read
2. เกิดเครือข่ายการพัฒนาเด็กจากกิจกรรมการอ่านหนังสือให้เด็กเล็กฟังด้วยรูปแบบ Reach Out and Read
3. เด็กปฐมวัยและครอบครัวได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการอ่าน
4. เกิดภาคีสันับสนุนและร่วมมือกับเครือข่ายการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างบูรณาการ และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง